

Filip Bačurin

diplomski studij povijesti, istraživački smjer: Moderna i suvremena povijest
(19. i 20. stoljeće)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

U potrazi za novom epistemom – metamodernizam

Sažetak:

U posljednjih desetak godina postaje sve propulzivnijom nova kulturološka i znanstvena epistema metamodernizma koja nastoji razriješiti krizu u kojoj se postmodernistička paradigma nalazi još od kraja 1990-ih. Miješajući optimizam i svrhovitost modernizma s opreznosti i skeptičnošću postmodernizma, metamodernizam nastoji ukazati na nove načine razumijevanja svijeta koji se svakodnevno bori s novim preprekama kao što su razvoj umjetne inteligencije, migracije prema Zapadu, novi ratovi, mogućnost novog bipolarnog poretka između SAD-a i Kine, kulturni ratovi itd. Obilježja metamodernizma vrijedi stoga proučiti zajedno sa suvremenim kontekstom unutar kojega se razvijaju. Da bi se u tome uspjelo, ovaj rad osvrnut će se i na prijašnje episteme iz kojih se metamodernizam razvio, propitkujući pritom mogućnosti samog metamodernizma te njegovu korisnost u znanosti.

Ključne riječi: metamodernizam, postmodernizam, modernizam, epistema, 21. stoljeće, znanstvena teorija

U potrazi za novom epistemom – metamodernizam

Uvod¹

U djelu *Riječi i stvari*, Michel Foucault opisuje epistemu kao nesvjesno stanje određene povijesne epohe kojim je određena njezina apriornost, tj. njezina aksiologija, jezični sustavi te mehanizmi razmjene ideja čime se oformljuje ljudsko iskustvo, ali i znanstvena djelatnost.² Episteme su uvijek vezane za

¹ Ovaj rad izvorno je predstavljen na studentskome skupu *Intelektualna povijest* koji je održan 8. travnja 2024. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

² Michel Foucault, *Riječi i stvari: arheologija humanističkih znanosti*, prev. Srđan Rahelić (Zagreb: Golden marketing, 2002).

određene povijesne epohe po kojima često nose i ime. Tako kao zasebne episteme možemo izdvojiti primjerice renesansu i klasicizam, dok od početka modernoga razdoblja unazad nešto više od dvije stotine godina možemo izdvojiti dvije episteme: modernizam te postmodernizam koji je obilježio drugu polovicu 20. stoljeća. Sada, polaganim odmakom 21. stoljeća, postmodernizam izgleda pomalo zastarjelo i njegovo mjesto nastoji zauzeti metamodernizam koji bi ponudio odgovore na trenutne svjetske probleme.

Metamodernizam i njegove postavke bit će u središtu ovoga rada. Zbog činjenice da se javlja u posljednjih petnaestak godina i stoga nije u cijelosti zaživio kao epistema, cilj ovoga rada bit će predstavljanje temeljnih epistemoloških pretpostavki metamodernizma. Kao takav, ovaj rad čitatelju može poslužiti kao određeni uvod u njegove postavke i literaturu. Usput će se pružiti pregled prijašnjih epistema, modernizma i postmodernizma koje su, kao što ćemo vidjeti, nužne za razumijevanje metamodernizma. Osim toga, sve tri će se episteme nastojati smjestiti u povijesni kontekstu unutar kojega su nastale. Ovaj rad zato nije istraživački u klasičnome smislu riječi da polazi od određenih hipoteza koje se nastoje argumentirati, već predstavlja pregled glavnih epistemoloških pretpostavki metamodernizma na temelju recentne teorijske literature.

Osnovna obilježja metamodernizma

Možda najjednostavniji način da objasnimo metamodernizam u njegovim osnovnim obilježjima jest da taj pojam raščlanimo etimološki. Prefiks *meta-* koji sačinjava riječ metamodernizam preuzet je iz grčkog jezika (grč. μετά) te u prijevodu može značiti tri pojma: „sa“, „između“ ili „poslije“.³ Jason Ānanda Josephson Storm, profesor religijskih i azijskih studija te komparativne književnosti s Williams Collegea koji u svojoj knjizi *Metamodernism: The Future of Theory* stavlja naglasak upravo na prefiks *meta-*, ako želimo shvatiti postavke nove episteme u njezinom sadašnjem obliku.⁴ Grčki prefiks služi u najvećoj mjeri da smjesti metamodernizam između dviju prijašnjih epistema, modernizma i postmodernizma (što objašnjava prijevod „između“ za prefiks *meta-*), s ciljem da oscilira između njih preuzimajući elemente i jedne i druge (što objašnjava prijevod „sa“). Time se metamodernizam direktno nadovezuje na prijašnje episteme (što objašnjava prijevod „poslije“) ne pokušavajući ih pritom negirati, već preuzeti ono što smatra da mu je potrebno kako bi ih transcendirao.⁵

Kako se to smještanje i osciliranje između prijašnjih epistema odvija? Kao što ćemo vidjeti iz ovoga rada metamodernizam najčešće se trudi pre-

³ Robin van den Akker i Timotheus Vermeulen, „Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism,“ u *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*, ur. Robin van den Akker, Alison Gibbons i Timotheus Vermeulen (London i New York: Rowman & Littlefield International, 2017), 8.

⁴ Jason Ānanda Josephson, *Metamodernism: The Future of Theory* (Chicago i London: Chicago University Press, 2021), 5.

⁵ Timotheus Vermeulen i Robin van den Akker, „Notes on Metamodernism,“ *Journal of Aesthetics & Culture* 2 (2010), 57.

uzeti modernističko viđenje svijeta i postmodernističku znanstvenu skepsu. Rezultat toga ironiziranje je stvarnosti, ali istovremeno i shvaćanje da je ta stvarnost nadasve ozbiljna. Drugim riječima, metamodernist će u proučavanju nekog objekta ili problema pristupiti s dozom ironije i skepse zato što ima na umu načela postmoderne o relativnosti istine, što je srž perspektivizma. Za razliku od postmodernista, metamodernist neće dići ruke od potrage za tom istinom, već će nastojati sagledati i razumjeti sva moguća viđenja toga problema neovisno o tome koliko ona mogu biti suprotstavljena te potražiti tako najbolje viđenje, ili čak spojiti više njih kako bi našao potrebne i „točne“ odgovore za kontekst u kojemu se nalazi. Takav je pristup pragmatičan i situacion, a zapravo dovodi do neprestanog traganja za novim vrijednostima i pouzdanim „velikim pripovijestima“. Metamodernist shvaća da će te novostvorene vrijednosti s vremenom možda izgubiti na snazi, ali on neće prestati tražiti nove, niti preispitivati sadašnje, zato što shvaća njihovu važnost za rješavanje problema suvremene egzistencije. Upravo to pouzdanje u smislenost je ono što ga približava modernističkome razumijevanju svijeta.⁶

Važno je naglasiti da se metamodernizam trenutačno predstavlja kao konačna epistema koja će čovječanstvu u kulturnom i intelektualnom smislu podariti sve potrebno da se razvije u pravilnome smjeru. Mogućnost da se tako predstavlja, metamodernizam duguje nepoznavanju budućnosti koja je pred nama, ali i svojoj prividnoj zrelosti koja posebice dolazi do izražaja kada se usporedi s prijašnjim epistemama. Dok je modernizam bio pretjerano samouvjeren u vlastita stajališta, a postmodernizam s druge strane tvrdoglavo skeptičan, metamodernizam se čini kao „zlatna sredina“ koja shvaća svoje nedostatke i neprestano pokušava raditi na njima imajući na umu vlastita ograničenja i mogućnosti. Ako se metamodernizam kao dugoročna i široko prihvaćena epistema ostvari, to će biti zahvaljujući prihvaćanju njegovih pragmatičnih postavki od strane budućih generacija. Ta će tema biti detaljnije obrađena u jednom od sljedećih poglavlja, zajedno s pitanjem konteksta u kojem je metamodernizam kao ideja nastao. Sada ne bi bilo naodmet pružiti pregled osnovnih epistemoloških postavki modernizma i postmodernizma, ukazati na povijesni kontekst unutar kojeg su se oblikovali i, još važnije, osvijetliti obilježja koja je od jedne i druge episteme preuzeo metamodernizam. To, drugim riječima, znači da će se modernizam i postmodernizam prikazati iz očista metamodernističke episteme. Naposljetku ćemo se vratiti metamodernizmu tako da najosnovnije postavke navedene u ovome poglavlju razjasnimo kontekstom 21. stoljeća, objasnimo unutar trenutačnog znanstvenog diskursa te u zaključku preispitamo njegovu budućnost i trenutni potencijal.

⁶ Za kratko i jasno objašnjenje metamodernizma vidi poglavlje: *Conclusion: Becoming Metamodern* u Storm, *Metamodernism*, 276-285; također vidi predavanje Daniela Görtza za TEDx na YouTubeu: Daniel Görtz, „Metamodern Values Explained,“ TedX Talks, 5. rujan 2018, YouTube video, 19:31, <https://www.youtube.com/watch?v=5USomyB3mZQ&t=2s>.

Kada se metamodernizam osvrće na modernizam, on zapravo govori o svijetu „dugog 19. stoljeća“.⁷ Svijetu koji je bio obilježen modernizacijskim procesima koje je iznjedrila dvojna revolucija, industrijska i politička, od kojih je svaka na svoj način postavila temelje za globalni ustroj kakav poznajemo danas. Takvi modernizacijski procesi bili su u dominantnom diskursu onoga doba viđeni kao pozitivni. Civilizacijski napredak u znanosti, industriji i komunikaciji bio je doživljavan kao nužan za razvoj i poboljšanje čovječanstva, što se istovremeno preplitalo s političkom revolucijom koja je svoju apoteozu doživjela u Francuskoj. Nastavljajući se na ideje prosvjetitelja 17. i 18. st., politička je revolucija naglašavala slobodu, razum i čovjekoljublje. Kraj starog sustava (*ancien régime*) te stvaranje novog, mnogo popularnijeg i naizgled, naprednijeg, nastali su na temelju ideja koje su bile ugrađene u modernističke „velike pripovijesti“ (*grand narratives*) koja je bila bespogovorno prihvaćena i za koju se smatralo da vodi k utopijskome svijetu. Takva pozitivna atmosfera odražavala se i na modernističku znanost koja je legitimirala „velike pripovijesti“ iz kojih je sama nastala.⁸ Način spoznaje modernističke znanosti temeljio se na čovjekovom razumu ili iskustvu, dok se cijeli svemir, pa tako i naš svijet, temeljio na prirodnim zakonitostima koje su bez uplitanja metafizičkog upravljali svime.⁹ To je dovelo do snažnog uspona prirodnih znanosti. Modernizam je utjecao i na društveno-humanističke znanosti koje su predvođene filozofskim smjerom pozitivizma nastojale u svojim disciplinama tražiti obrasce i zakone kakvi postoje u prirodnim znanostima.¹⁰ Društvo modernističke episteme temeljilo se na univerzalnim pravima i vrijednostima, a u tome se odražavala i vrijednost svakog živućeg pojedinca, što je u znanosti bilo vidljivo u dominaciji Descartesove teze da subjekt nije pod utjecajem svijeta unutar kojeg se nalazi nego ima svoju esencijalnu vrijednost.¹¹

Vjerujući u vlastiti napredak i ispravnost vlastitoga djelovanja, društvo 19. stoljeća posjedovalo je samopouzdanje koje ga je guralo naprijed, što je zapravo najvažnije obilježje koje i metamodernizam pokušava obnoviti unutar današnjega svijeta. „Velike pripovijesti“ na koje se oslanjala epistema modernizma pokušavaju se nanovo stvoriti u današnjem svijetu, nakon što ih je postmoderna (posebice u znanosti) naizgled nepovratno srušila. Naravno, valja naglasiti da te velike pripovijesti metamodernizma ne moraju biti nove. Stare vrijednosti koje se često vežu uz religije kao što je suosjećanje i altruizam ili

⁷ Za opis povijesnog konteksta 19. stoljeća i modernizma koji je tijekom njega prevladavao iskoristiti će se terminologija i interpretacija 19. st. povjesničara Erica Hobsbawma. Vidi Eric Hobsbawm, *Doba revolucije: Europa 1789-1848.*, prev. Sanja Lovrenčić (Zagreb: Školska knjiga, 1987).

⁸ Anita Pipere i Kristine Martinsone, „Metamodernism and Social Sciences: Scoping the Future“, *Social Sciences* 11/457 (2022), 4.

⁹ Isto, 4.

¹⁰ *Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje*, s.v. „pozitivizam“, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/pozitivizam> (posjet 11.7.2024).

¹¹ Pipere i Martinsone, „Metamodernism and Social Sciences“, 4.

modernističke vrijednosti kao što je vjera u napredak mogu svakako naći svoje mjesto u 21. stoljeću.¹²

Postmodernizam

Najčešća asocijacija na spomen postmodernizma skupina je francuskih intelektualaca koji su odigrali presudnu ulogu u razvoju društveno-humanističkih znanosti tijekom 1960-ih i 1970-ih. Iz perspektive metamodernizma, filozofiju postmodernizma iznjedrila je atmosfera zapadnjačkoga¹³ skepticizma koja je utjecala na društveno-humanističke znanosti tijekom čitavog 20. stoljeća da bi konačno pronašla svoj izraz u djelima francuskih intelektualaca. Kao što ćemo vidjeti iz ovoga poglavlja, postmodernizam je zapravo puno važniji za razumijevanje metamodernizma, upravo zbog svoga naglog zaokreta u razmišljanju u odnosu na modernizam koje je opstalo do danas.

Teško je odrediti početak postmoderne kao razdoblja (jednako kao što je teško odrediti kraj moderne), ali ako bismo pokušali, možda bi najbolje bilo krenuti s društvenom, intelektualnom, političkom i gospodarskom krizom koja je obilježila kraj 60-ih i 70-e godine prošlog stoljeća. Time se označio završetak „trideset slavnih godina“ zapadnoeuropskog poslijeratnog blagostanja i napretka, što zapravo postmodernu čini pesimističnim nastavkom tog optimističnog razdoblja. Sami razlozi krize mnogobrojni su i duboki. Prva gospodarska stagnacija nakon Drugog svjetskog rata definitivno je utjecala na preispitivanje budućnosti u zapadnoj Europi, ali važni problemi pojavili su se i u društvenoj sferi života. „Trideset slavnih godina“ bilo je obilježeno omasovljavanjem apsolutno svega. Od kulture, tehnike, svakodnevnih proizvoda, politike do možda i najvažnijeg za ovaj rad, školovanja. Velik poticaj tom omasovljavanju dao je gospodarski rast, ali i sustav socijalne države kojim su zapadnoeuropske države nastojale izbjeći pogreške međuratnih vlada financiranjem društvenih institucija koje su trebale skrbiti o svakom pojedincu. Time je nekadašnja klasna podjela društva doslovno nestala budući da su se pojedinci izjednačili pred jednim novim državnim sustavom koji skrbi za njih. Nažalost, egalitarnost nije dovela do poboljšanja društva, nego do stvaranja mediokritetstva što se najbolje ogleda u tadašnjem visokome školstvu. U dobroj želji da osiguraju budućnost *baby boom* generaciji, poslijeratne vlade proširile su sustav sveučilišta te drastično povisile (ili čak ukinule) upisne kvote. Deelitizacija visokog obrazovanja dovela je do katastrofalnog stanja ne samo u studentskim domovima, već i na ispitima. Međutim, *baby boom* generacija za našu priču važna je i zbog svog stasanja u 1970-ima. „Najrazmaženija“ generacija do tada koja je uživala blagostanje i komfor „trideset slavnih godina“ – što se sjajno vidi po tome što je to prva generacija mladih koja je imala

¹² Isto, 11.

¹³ Dosta često u ovome će se radu spominjati termin Zapad ili epiteti zapadno i zapadnjački. Njegovo značenje ovisi o kontekstu. U kontekstu postmodernizma, pod Zapadom se ponajprije podrazumijeva kapitalistička Europa u vrijeme Hladnog rata i SAD. Kada govorimo o metamodernizmu, u granice Zapada ulazi i ostatak Europe na koji je utjecao proces europskih integracija.

svoje tržište namijenjeno samo svome ukusu – izašla je iz svog idealnog svijeta kontrakulture, seksa, loše mode i buntovništva koje su obilježile 1960-e i dosta nespremno ušla u godine zrelosti i svijeta odraslih. 1970-e su tako bile doba sveukupne iscrpljenosti i pesimizma kada ih se uspoređi sa 1960-ima ili 1950-ima. Određena razina razvoja i blagostanja se postigla, ali samo se društvo utopilo u vlastitome mediokritetstvu i nejasnim planovima za budućnost.¹⁴

Takvo frustrirajuće razdoblje tražilo je i svoju filozofiju i znanost. Tijekom 1960-ih akademskom zajednicom dominirao je strukturalizam. Obilježen je teorijama kojima se nastojalo na pojednostavljen način objasniti svijet novim generacijama studenata koji su prenapučile zapadnoeuropska sveučilišta.¹⁵ Desetljeće kasnije, epohu teorija zamijenio je znanstveni skepticizam koji je u potpunosti odustao od razumijevanja svijeta i traganja za istinom. Takvu skeptičnu struju misli predvodili su francuski intelektualci kao što su Michel Foucault, Jacques Derrida, Jacques Lacan, Jean-Francois Lyotard, Gilles Deleuze i drugi. Potonji nisu nikada bili dio neke zajedničke škole. Čak i sam termin postmodernizam, koji je služio kao zajednički nazivnik za njihove teorijske opuse dobio je svoju definiciju tek 1979. u Lyotardovu djelu *Postmoderno stanje* kojim se zapravo nastojala ilustrirati tadašnja društvena atmosfera.¹⁶ Ono što su francuski intelektualci dijelili jest upravo spomenuti skepticizam prema istini te obilježja koja su u manjoj ili većoj mjeri oblikovala njihovu misao: samokritičnost i autorefleksivnost, etički relativizam koji odbacuje moral kao postojan te u najradikalnijim slučajevima, antirealizam koji niječe stvarnost i na njezino mjesto postavlja društvenu konstruiranost.¹⁷ Ono što je interesantno, a što ističe i J. A. J. Storm u svojoj knjizi, jest činjenica da francuski postmodernisti nisu bili prvi koji su zastupali takva stajališta. Znanstveni pravac logičkog pozitivizma tzv. Bečkog kruga te američka škola književne teorije zvana Nova kritika još su u prvoj polovici i sredinom 20. st. posjedovali mnoga obilježja koja će kasnije krasiti francuske postmoderniste.¹⁸ Stoga, postmodernizam svoje postojanje duguje upravo logičkome pozitivizmu i Novoj kritici. Srž njegove skepse nalazi se u lingvističkome obratu (*linguistic turn*) koji se temelji na radovima Ludwiga Wittgensteina i Ferdinanda de Saussurea iz prve polovice 20. st., ali je uspješno razrađen tek unutar Bečkog kruga i pripadnika Nove kritike.¹⁹ Postmodernizam je tako nastavio razvoj jedne misli unutar društveno-humanističkih znanosti koja je bila foku-

¹⁴ Za opis društvenog konteksta koji je doveo do postmoderne vidi poglavlja *The Spectre of Revolution* i *Diminished Expectations* u: Tony Judt, *Postwar: A History of Europe Since 1945* (New York: The Penguin Press, 2005): 390-422; 453-484.

¹⁵ Isto, 400-401.

¹⁶ Jean-François Lyotard, *Postmoderno stanje: izvještaj o znanju*, prev. Tatjana Tadić (Zagreb: Ibis grafika, 2005); *Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje*, s.v. „postmodernost.“ <https://enciklopedija.hr/clanak/postmodernost> (posjet 11.7.2024).

¹⁷ Storm, *Metamodernism*, 9.

¹⁸ Isto, 13.

¹⁹ Isto, 153.

sirana na tekst i njegovu neodvojivost od konteksta u kojem nastaje, njegovoj namjeni, značenju, itd.²⁰ Logičkim slijedom razmišljanja, ako tekst (odnosno pismo) kao temelj ljudske civilizacije ne predstavljaju odraz stvarnosti nego je značenje društveno konstruirano, onda čitava civilizacija više ne podliježe jednoj istinitosti nego promjenjivim silama moći koje konstruiraju njezine vrijednosti, narative, laži i istine. Takve su pretpostavke kao posljedicu imale smrt „velikih pripovijesti“ što će se isticati kao glavno obilježje postmodernizma i ono što ga najviše odjeljuje od modernizma čije je postojanje ovisilo o „velikim pripovijestima“ koji datiraju još iz vremena prosvjetiteljstva.²¹ Iako je skepsa prema „velikim pripovijestima“ još ranije bila prisutna u djelima Friedricha Nietzschea i Martina Heideggera, tek će postmodernisti koji su i sami bili inspirirani tim njemačkim filozofima bazirati svoje sustave mišljenja na toj premisi čime će se otvoriti prostor za čitav niz novih znanstvenih teorija u budućnosti.²²

Kako se postmodernizam kao potpuna suprotnost modernizmu uspio postaviti na mjesto nove episteme? Prije svega, za razliku od pripadnika Nove kritike i logičkog pozitivizma, francuska je postmodernistička teorija utjecala na širok dijapazon znanstvenih disciplina. Također, popularnost francuskih postmodernista potječe dobrim dijelom iz njihovog osobnog angažmana i konteksta u kojem su djelovali. Posjedovali su talent za promoviranjem samih sebe – što su uvelike omogućili masovni mediji poput televizije, ali nerijetko i njihovi kontroverzni stil života – te ga pomiješali s radikalnim, ali akademski utemeljenim idejama koje su bile refleksija sumorne stvarnosti i naizgled odgovor na probleme toga razdoblja.²³ Već je bilo riječi o društvenim problemima s kraja 1960-ih i 1970-ih koji su iznjedrili postmodernizam, no važno je i da shvatimo kako se postmodernizam može upotrijebiti kao snažno političko oružje marginalnih skupina koje su posebice nicale između 1960-ih i 1980-ih. Radikalna ljevica i anarhisti, feminističke skupine, jednoprogramske stranke, dekolonizacijski pokreti, afroamerički pokreti u SAD-u i mnogi drugi znali su prepoznati u postmodernističkoj skeptičnosti prema istini i „velikim pripovijestima“ sjajnu podlogu za svoju političku borbu protiv ustaljenog poretka.

²⁰ Ovdje se treba osvrnuti na terminološku nepreciznost koja se svjesno pojavljuje u ovom tekstu. Kada se govori o lingvističkom obratu i odnosu teksta i konteksta, preciznije bi bilo govoriti o poststrukturalizmu, a ne postmodernizmu. Nastavljajući se na svoga strukturalističkog prethodnika, poststrukturalizam je objekte proučavanja pokušavao razumjeti unutar širokog spektra silnica moći koji na njega djeluju te se uvelike temeljio na lingvističkome obratu. Jednostavnije rečeno, poststrukturalizam je zapravo bio znanstveni pokret unutar društvenih-humanističkih znanosti, dok je postmodernizam filozofski pravac čija se misao radala iz znanstvenog pristupa poststrukturalizmu. Također, valja naglasiti kako se mnogi postmodernisti (posebice spomenuti francuski intelektualci) često smatraju i poststrukturalistima. Iz svega navedenog prilično se jasno može zaključiti zašto su se poststrukturalizam i postmodernizam često shvaćali kao istoznačnice, a zamolio bih, radi lakšeg objašnjavanja, da mi se ta greška dopusti unutar okvira ovoga rada.

²¹ Lyotard, *Postmoderno stanje*, VI.

²² Judt, *Postwar*, 480.

²³ Isto, 400.

Pomalo ironično, današnje društvo i dalje se u velikoj mjeri koristi postmodernističkim postavkama kao političkim oružjem, iako vjerojatno u većini slučajeva nije toga ni svjesno.²⁴ To samo potvrđuje postojanje postmoderne episteme kao stvarne i pokazuje utjecaj koji je postmodernizam ostavio na Zapad. Postmodernizam je iz Francuske najprije postao popularan u SAD-u, da bi se potom iz SAD-a vratio nazad u Europu.²⁵ U tim transferima postmodernistička misao postala je vrlo utjecajna, a glavni mehanizam joj je bilo stalno stvaranje i umnažanje teorija. Daljnje širenje sveučilišta na Zapadu i veliki priljev studenata omogućilo je stvaranja čitavih katedri koje su promovirale različite struje, pravce i paradigme postmodernističke teorije.²⁶ Takvo znanje nije se samo proširilo sveučilištima i privuklo interes studenata, nego još važnije, kao što to primjećuje Jean-Francois Lyotard, ono uvelike pogoduje informatičkome društvu i suvremenom kapitalističkome sustavu u kojem se znanstvena domena uspjela odmaknuti od mecenatstva, organizacije ili nekog drugog višeg aktera.²⁷ Time dolazimo do najveće razlike između znanosti u eri modernizma i postmodernizma. Modernistička znanost služila je višem akteru u čiju je svrhu nastala i njezina moć ovisila je o njezinoj iskoristivosti od strane tog istog aktera. S druge strane, postmoderna znanost postoji samo radi sebe same, a njezina moć ovisi o sposobnosti prodaje na tržištu.

Iz ovoga prikaza prilično je lako shvatiti da je postmodernizam otvorio vrata metamodernizmu, jer je upravo postmodernizam unio nemir oblikovanjem nove episteme koja je bila u potpunoj suprotnosti s ranijim modernizmom. Metamodernizam u društveno-humanističkim znanostima zapravo nastoji reformirati postmodernizam, unoseći u njega značajke modernizma. To bi značilo da postmodernizam na Zapadu nikada nije ni posve istisnuo modernizam nego su unatrag pedesetak godina zapravo koegzistirali. Preciznije bi bilo reći da su unazad pedesetak godina postojali zajedno.

Metamodernizam

Zašto metamodernizam smatra da je reforma postmodernizma nužna? Dva su razloga za to. Jedan se tiče krize društveno-humanističkih znanosti, a drugi je vezan za trenutni globalni kontekst. Počnimo s potonjim budući da je on češće zastupljen u metamodernističkoj literaturi, koja se trudi pokazati kako se suvremena društvena atmosfera i globalna situacija više ne mogu svesti pod epohu postmoderne.²⁸ Hladnoratovski poredak, socijalizam kao živući alternativni sustav kapitalizmu, dekolonizacija, emancipacija žena i afroame-

²⁴ Uzmimo za primjer rodne sukobe koje se odvijaju u prostoru medijskog diskursa.

²⁵ Jacques Le Goff, *Stara i naša Europa*, prev. Željka Čorak (Zagreb: Matica hrvatska, 2004), 42.

²⁶ Judt, *Postwar*, 480.

²⁷ Lyotard, *Postmoderno stanje*, 6.

²⁸ Najbolji primjer za to vidi: Robin van den Akker, Alison Gibbons i Thomas Vermeulen, ur., *Metamodernism: History, Affect and Depth After Postmodernism* (London i New York: Rowman & Littlefield International, 2017).

rikanaca, europska teroristička ljevica i ostali problemi koji su oblikovali ranu postmodernu više nisu gorući u svijetu koji se uvelike promijenio od 1970-ih, a samim time i ušao u jedno novo razdoblje s novim problemima. Danas se tako naziru obrisi novog bipolarnog poretka između Kine i SAD-a, novi ratovi pokazuju krhkost međunarodnih odnosa, migracije iz Azije prema Europi postavljaju nova pitanja emancipacije, ubrzani razvoj umjetne inteligencije sve više izaziva apokaliptične vizije, društvo se polarizira oko rodni i ideoloških pitanja, a globalno zatopljenje i ekološka opasnost kritički preispituju antropocentrizam ranijih razdoblja. Svi ti problemi podsjećaju nas da nismo ni približno na kraju povijesti kako se to možda mislilo nakon pada sovjetskoga bloka te da je civilizacija ušla u samo još jednu fazu svoga razvoja koja nije nimalo sigurnija od ranijih.²⁹ Ta faza uvelike je obilježena digitalizacijom i razvojem novih tehnologija koje su učinile svijet globaliziranim, multikulturalnijim i bolje povezanim nego ikada prije, ali jednako tako i složenijim zbog pretrpanosti informacijama. Globaliziranost, prevlast multinacionalnog tržišta te integriranje istočne Europe u zapadnoeuropski sustav nakon pada socijalizma dovelo je do toga da ljudi (posebice mladi ljudi) na Zapadu žive puno ujednačenije nego njihovi preci. Konzumiraju istu robu, na isti način provode vrijeme, posjeduju slične vrijednosti i stavove te možda najvažnije, imaju iste životne mogućnosti. Također, zajedno dijele i sudjeluju u rješavanju istih problema. Kapitalizam i informacijsko doba pomalo su paradoksalno ostvarili veću društvenu jednakost od svih prijašnjih ideologija.³⁰

Ovaj kratki presjek nekih problema i obilježja suvremenog svijeta tvore najvažnija obilježja metamodernizma koji se u svojstvu kulturne epohe definira kao struktura osjećaja zapadnih društava koja se kristalizira od početka 21. st. do danas.³¹ Ujednačenost, globalizam, multikulturalnost, digitalizacija i nesaglediva kompleksnost svijeta istodobno su stvorili novu epohu u razvoju zapadnog društva i njegovu umjetničku i kulturnu produkciju. No, postavlja se pitanje: gdje je tu znanost? Kulturni kritičari prepoznaju obrasce u suvremenim filmovima, glazbi, umjetnosti i arhitekturi koji odudaraju od postmodernizma te ih stoga nazivaju metamodernim,³² ali u znanosti se još nisu napravljene presudne odluke od postmodernizma koji odražavaju suvremenosti i koji bi od metamodernizma stvorili ne samo kulturnu epohu, već cjelovitu epistemu. Najvažniji razlog tome možda se nalazi u krizi društve-

²⁹ O „kraju povijesti“ nakon pada Sovjetskoga Saveza vidi: Francis Fukuyama, *Kraj povijesti i posljednji čovjek*, prev. Rajka Rusan Polšek (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1994).

³⁰ Metamodernizam se trenutačno često povezuje sa kretanjima u kulturi, ali njegovu povezanost sa problemima stvarnog svijeta vidi na YouTube videu kanala The Living Philosophy: „What is Metamodernism?“, The Living Philosophy, 23. siječnja 2022., YouTube video, 14:20, <https://www.youtube.com/watch?v=kl0caFRFoms&t=90s>.

³¹ Van den Akker i Vermeulen, „Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism“, 4.

³² Vidi: Van den Akker, Gibbons i Vermeulen, *Metamodernism: History, Affect and Depth After Postmodernism*, (London i New York: Rowman & Littlefield International, 2017).

no-humanističkih znanosti koja traje još od kasnih 1990-ih do danas. U tome razdoblju mnoge društveno-humanističke discipline nastojale su dekonstruirati ostavštinu postmodernizma proglašavanjem različitih obrata (*turn*), sličnih onima kakav je bio lingvistički obrat koji je omogućio postmodernizam.³³ To je poprimilo paradoksalne razmjere pa je danas na djelu niz različitih obrata (animalni, ontološki, afektivni, materijalni, empirijski). Oni se često svode na kritiziranje postmodernističkih postavki, ali uglavnom neuspješno, jer se i dalje temelje na postmodernističkoj epistemi. Osim toga, te nove znanstvene paradigme ne uspijevaju adekvatno odgovoriti na krize i izazove 21. stoljeća te brzo zastarijevaju.³⁴ Neovisno o tome, ti obrati pokazuju dvije važne stvari. Prvo, postoji očigledna potreba za stvaranjem nove episteme koja će naslijediti postmodernizam i biti prikladnija za 21. stoljeću. I drugo, vezano uz sam sadržaj obrata, znanstvenici se ponovo vraćaju ideji „velike pripovijesti“ koji će dati smisao 21. stoljeću.³⁵

Ta dva cilja najbolje opisuju funkciju metamodernizma u znanosti. Stoga bi se moglo reći da je metamodernizam potraga za novom epistemom koja će zamijeniti prijašnju na način da bude konstruktivnija i korisnija suvremenom (metamodernom) društvu. Epistemološke obrise nove episteme najbolje je predstaviti na primjeru njezine ontologije, epistemologije, aksiologije i metodologije. Ontologija metamodernizma prethodno je objašnjena govoreći o osciliranju metamodernizma između prijašnjih epistema, te je inspirirana Platonovim terminom *metakse* koji označava neprestano kretanje između dvaju stanja.³⁶ No, što bi to ustvari značilo i kako to primijeniti u praksi kada su postavke prijašnjih epistema međusobno toliko različite? Već spomenuti J. A. J. Storm u tom smislu predlaže uvođenje procesne društvene ontologije koja bi objekte proučavanja promatrala kao dinamičke komponente koje su tijekom vremena u neprestanoj kulturnoj i povijesnoj međuovisnosti sa svojom okolinom, tj. drugim objektima.³⁷ U fokusu takvog pristupa upravo su međuovisnosti između objekata, tj. pojedinaca i okoline, što ukazuje na kontekstualna uvjetovanost postmodernizma.³⁸ Sada se valja osvrnuti i na metamodernističku epistemologiju. Iako metamodernizam nastoji iznaći nove „velike pripovijesti“, on odbija prihvatiti subjektu-objektu metafiziku modernizma, već nastoji istaknuti neprestanu međuovisnost između pojedinca i okoline koja ga oblikuje i ograničava u njegovome razumijevanju svijeta i kreiranju vlastitih „pripovijesti“, tj. istina.³⁹ Time dolazimo do paradoksalnog poimanja istine.

³³ Storm, *Metamodernism*, 3.

³⁴ Isto, 4.

³⁵ Zrinka Blažević, „Суспензија невјерице: историјска знаност пред изазовима метамоде́рни́зма“ [Suspenzija nevjerice: historijska znanost pred izazovima metamoderniza] *Kultura. Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* 180 (2023), 10.

³⁶ Pipere i Martinsone, „Metamodernism and Social Sciences“, 9.

³⁷ O procesnoj socijalnoj ontologiji vidi u Storm, *Metamodernism*, 85-101.

³⁸ Blažević, „Суспензија невјерице: историјска знаност пред изазовима метамоде́рни́зма“, 11.

³⁹ Pipere i Martinsone, „Metamodernism and Social Sciences“, 9.

Ona se ne preispituje, ali ni ne odbacuje, već se razumije njezina važnost za pojedince koji ih posjeduju.⁴⁰ Drugim riječima, prihvaća se njezina pluralnost. Problem koji se ipak pojavljuje je metodološko oruđe kojim bi se efikasno manepraviralo u tolikoj pluralnosti istraživačkih objekata i njihovih „pripovijesti“. Kao određeni oblik epistemološkog pluralizma, trenutačno najoptimalniji i najnapredniji teorijski pristup predstavlja polilog kao sustav koji omogućuje nesagledivu količinu različitih glasova i mišljenja koji se međusobno nadopunjuju, ali ne isključuju što će nam biti važno kada ćemo kasnije pričati o interpretacijama.⁴¹ Hilosemiotika koju preporuča J. A. J. Storm jedan je oblik takvog poliloga. Stormov koncept poliloga temelji se na hermeneutičkom proučavanju sustava komunikacije svih živih bića, a ne samo čovjeka.⁴² Time se nastoji uvesti apsolutni obujam znanja koji će u svoje istraživanje uvesti sva humana i ahumana bića čime se pokušava obnoviti odnos između znaka i referenta (jezika i svijeta) koji je bio uništen postmodernizmom.⁴³ Vjerojatno nenamjerno, Stormova hilosemiotika ustvari paradoksira modernizam. Istovremeno negira antropocentrizam koji je često prevladavao u modernizmu, ali potiče i suradnju između društveno-humanističkih i prirodnih znanosti, slično kao što su to nastojali učiniti devetnaestostoljetni pozitivizam i naturalizam koji su nastojali pronaći prirodne zakonitosti u društveno-humanističkim disciplinama.⁴⁴ Naravno, hilosemiotika zahtijeva mnogo drugačiju, kompleksniju i obuhvatniju vrstu interdisciplinarne i transdisciplinarne suradnje od one koja se pokušavala uspostaviti u 19. stoljeću.⁴⁵

Metamodernizam svoju temeljnu svrhu vidi u proučavanju vrijednosti pojedinih objasnidbenih narativa. Razlog tome je taj što je njegova zadaća najprije etička, tj. aksiološka.⁴⁶ Znanost koja služi čovjeku, Nietzscheova želja iz *Radosne znanosti* napokon se pokušava obistiniti u metamodernizmu.⁴⁷ Metamodernizam inzistira na stvaranju objasnidbenih narativa koji bi u najvećoj mjeri mogli odgovoriti na pitanja i probleme suvremenog svijeta. Time se zapravo stvara „nesigurno“ znanje koje nije u potrazi za istinom u interpretaciji – zato što je svjesno da jedna istina ne postoji – nego traži interpretaciju koju se može najbolje argumentirati, ali dopušta i iskorištavanje elemenata drugačijih objasnidbenih narativa ako mogu pomoći u rješavanju određenog tipa krize.⁴⁸ Na tragu takvog razmišljanja nalazi se i Stormovo ze-

⁴⁰ Isto, 9.

⁴¹ Isto, 10.

⁴² O hilosemiotici vidi u Storm, *Metamodernism*, 149-203.

⁴³ Blažević, „Суспензија невјерице: историјска знаност пред изазовима метамоде́рнизма,“ 10.

⁴⁴ Isto, 13.

⁴⁵ Storm, *Metamodernism*, 25.

⁴⁶ Pipere i Martinsone, „Metamodernism and Social Sciences,“ 10.

⁴⁷ Friedrich Nietzsche, *Radosna znanost*, prev. Davor Ljubimir (Zagreb: Demetra, 2003).

⁴⁸ Blažević, „Суспензија невјерице: историјска знаност пред изазовима метамоде́рнизма,“ 10.

tetičko znanje odnosno zetetička epistemologija koja metodom abdukcije⁴⁹ nastoji pronaći najbolju interpretacije nekog problema, ali pritom ne odbacuje alternativne interpretacije nego ih uvažava ako su iskoristive u rješavanju određenog problema.⁵⁰ Glavna značajka metamodernističke epistemologije su komplementarni, a ne suprotstavljeni objasnidbeni narativi. Također, kao i sve ostalo, i metodologija metamodernizma temelji se na pluralnosti i osciliranju (*metaksi*) između različitih metodologija modernizma i postmodernizma⁵¹. Istraživači bi zato trebali biti upoznati s metodologijama prijašnjih epistema, kako bi iz njih mogli razlučiti elemente koji bi se mogli povezati unutar nove metamodernističke metodologije. Na taj način stvorio bi se sveobuhvatan i uključiv objasnidbeni model.⁵²

Umjesto zaključka: budućnost metamodernizma

Umjesto sinteze svega što je prethodno rečeno o metamodernizmu, zbog njegove suvremenosti vrijednije bi bilo zaključiti razmišljanjem o njegovoj budućnosti. Za početak bilo bi najbolje raspraviti o mogućnosti da se metamodernizam uspostavi kao nova epistema. Prije svega, postmodernizam nije nikada u potpunosti zaživio unutar znanstvene zajednice nego je do prihvaćanja postmodernističkih postavki često dolazilo automatski, smjenom generacija znanstvenika. Slična stvar bi se zapravo mogla dogoditi i s metamodernizmom. Enorman niz epistemičkih obrata unazad dvadeset godina očigledni su pozivi na reformu ili bolje rečeno drugačije pristupe i razmišljanja u društveno-humanističkim znanostima od onih postmodernističkih. Budućnost metamodernizma ovisi upravo o tome kako će se znanost razvijati u budućnosti. Bilo bi naivno pomisliti da će u dogledno vrijeme doći do nove znanstvene revolucije. Puno je vjerojatnije situacija da će niz sitnih promjena u teoriji i filozofiji znanosti polako usmjeravati znanost kao što se to odvijalo i do sada. Jedino je pitanje hoće li metamodernizam i njegovi teoretičari biti ti koji će to odraditi. Trenutačno možda za to posjeduju najveći potencijal zbog manjka snažne alternative, ali i zbog povijesnog razvoja znanosti. Naime, kroz povijest su najčešće politički lijevo orijentirani znanstvenici sa svojim inovativnostima pomicali znanstvene horizonte. Najbolji primjer za to je postmodernizam koji se razvio u krugu politički lijevo nastrojenih znanstvenika da bi se s vremenom pomaknuo na desnicu, dok je trenutačno metamodernizam smješten na dalekoj ljevici koju su postmodernisti zauzimali u 1970-ima.⁵³

⁴⁹ Abdukcija se najbolje opisuje kao zaključivanje do najboljeg objašnjenja. Najčešće se temelji na stvaranju hipoteze unatrag, tj. gradi se priča od predstavljenog fenomena do njegovog uzroka, a tijekom tog procesa razmišljanja se diskreditiraju i odbacuju slabije dokazive hipoteze. Abdukcijom se ne traži točno objašnjenje, već ono najbolje. Vidi: Storm, *Metamodernism*, 222-233.

⁵⁰ O zetetičkome znanju vidi u: Storm, *Metamodernism*, 209-299.

⁵¹ Pipere i Martinsone, „Metamodernism and Social Sciences,” 11.

⁵² Isto, 11.

⁵³ Storm, *Metamodernism*, 233.

Kako bismo ispitali uspješnost metamodernizma da predvodi inovacije u znanosti i stekne širu podršku moramo se dotaknuti njegovih teorija. Koliko one zaista imaju potencijala stvoriti podlogu za jednu novu epistemu na kojoj će se temeljiti nova znanost? Moramo naravno imati na umu da mnoge od tih teorijskih postavki nisu još razvijene u potpunosti. Zasada su najrazrađenije epistemološke postavke metamodernizma osciliranje između modernizma i postmodernizma te aksiološka želja da nova znanost služi čovjeku. Ostale filozofske i teorijske postavke ostavljaju još puno prostora za preosmišljanje. Moglo bi se zaključiti da je metamodernizam odraz razvoja društveno-humanističkih znanosti, ali i konteksta najnovijeg doba. Povratak „velikim pripovijestima“ i modernizmu prevladava unatrag 20 godina u spomenutim obratima unutar društveno-humanističkih znanosti. Odmak od antropocentrizma koju naglašava i hilosemiotika u žiži je suvremenih ekoloških pokreta, prihvaćanje pluralizama u istraživanjima, ponajprije u interpretacijama odraz je ne samo svijesti o postmodernizmu, već i multikulturalnosti današnjeg svijeta i nastojanje da se emancipira „Drugo“ što je jedan od imperativa u svjetlu masovnih migracija iz Azije i Afrike. Konačno, metamodernizam ima i velik interdisciplinarni i transdisciplinarni potencijal jer implicira suradnju istraživača iz različitih disciplina.

Metamodernizam tako definitivno ima solidnu i relevantnu teorijsku podlogu na kojoj se može razvijati i koju bi znanstvenici mogli prihvatiti. Ipak, osobno smatram da njegov najveći nedostatak nije u teoriji, već u nepomirljivosti između utopije i stvarnosti. Sve u metamodernizmu odiše određenom utopijom. Sama činjenica da se pokušavaju pomiriti ranije nepomirljivi modernizam i postmodernizam dokaz je njegove odvažnosti, ali i očekivanja da se etablira kao konačna i posljednja epistema. Nastojanje metamodernističke episteme da stvori znanje u službi čovjeka i društva također možemo shvatiti kao svojevrsnu utopiju, ali tu moramo razmotriti i određene opasnosti takvog pristupa. Pokušamo li generalizirati metamodernizam, mogli bismo reći da se temelji na što sveobuhvatnijem znanstvenom razumijevanju određenog problema kako bi se taj problem mogao što efikasnije riješiti. Spomenuta neprestana potraga za istinom je na neki način neprestano korištenje znanja u rješavanju kriza pragmatičnim odabirom objasnidbenih narativa i vrednota na kojima bi se temeljile znanstvene interpretacije. Znanost kao generator civilizacijskih vrijednosti eluzivna je i moćna ideja koja neminovno postavlja pitanje zloupotrebe znanja. Naime, kod pragmatizma, najvažniji su ciljevi. I zato je važno razumjeti što metamodernizam u konačnici želi postići. Ovdje se utopizam metamodernizma prikazuje u svojoj punini. Njegov je konačni cilj trenutno formuliran kao postizanje *Eudaimoniae*, tj. stanja sreće i prosperiteta cjelokupnog društva u kojem bi svi živjeli smislenim i ispunjenim životom.⁵⁴ Riječ je o terminu koji je koristio još Aristotel, no kako se može zaključiti iz dosadašnjeg povijesnog razvoja čovječanstva, to stanje nije ni izbliza ostvareno. Može li ga metamodernizam ostvariti? Današnja zapadna civilizacija zbog svoje razvijenosti i povezanosti posjeduje veće mogućnosti od ijedne ranije. No bit sreće nije u civilizaciji, društvu, napretku ili znanosti, već u pojedin-

54

Storm, *Metamodernism*, 257-262.

cima. Sreća je veoma relativan i subjektivan pojam koji za svaku osobu predstavlja nešto drugačije i može se ostvariti jedino samostalnim angažmanom pojedinca.⁵⁵ Metamodernizam to razumije i zato ne nameće neki univerzalni model sreće nego nastoji stvoriti uvjete u kojima će je svaki pojedinac moći ostvariti. Ipak, metamodernizam je naposljetku produkt ljudske misli i djelovanja.⁵⁶ Samim time njegovo „kvazireligijsko“ usmjeravanje pojedinaca prema konačnom ispunjenju u rukama je ljudi koji mogu pogriješiti, ali i zlouporabiti svoju moć. Još važnije, takve kvazireligijske postavke metamodernizma možda mogu zaživjeti u znanosti, ali pitanje je kakvu će recepciju dobiti u javnosti.

Koja je sudbina metamodernizma ako zaživi? Hoće li biti samo još jedna u nizu epistema ili će se stvarno uspostaviti kao posljednja i konačna kao što to i priželjkuje? Trenutačno je teško dati ikakvu prognozu. Bit metamodernizma je zapravo u vječitom traganju za alternativama pa je zato gotovo nemoguće zamisliti da može „zastarjeti“. No ne može se pretpostaviti hoće li prevladati unutar znanstvene zajednice, ali i u kulturi općenito. Njegove teorijske postavke svakako pružaju prostora za doradu, a kakva će mu biti sudbina, samo će vrijeme pokazati.

⁵⁵ Isto, 257.

⁵⁶ Isto, 25.

Bibliografija

Blažević, Zrinka. „Суспензија неvjерице: историјска знаност пред изазовима метамодернизма“ [Suspensija nevjerice: historijska znanost pred izazovima metamoderniza]. *Kultura. Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* 180 (2023): 9-25. (Isti tekst na latinici u skraćenome obliku vidi na portalu Historiografija.hr- <https://historiografija.hr/?p=36438>)

Foucault, Michel. *Riječi i stvari: arheologija humanističkih znanosti*. Preveo Srđan Rahelić. Zagreb: Global marketing, 2002.

Fukuyama, Francis. *Kraj povijesti i posljednji čovjek*. Prevela Rajka Rusan Polšek. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1994.

Görtz, Daniel. „Metamodern Values Explained.“ TedX Talks, 5. rujan 2018. YouTube video, 19:31. <https://www.youtube.com/watch?v=5USomyB3mZQ&t=2s>.

Hobsbawm, Eric. *Doba revolucije: Europa 1789-1848*. Prevela: Sanja Lovrenčić. Zagreb: Školska knjiga, 1987.

Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje, s.v. „postmoderna“ <https://enciklopedija.hr/clanak/postmodernost> (posjet 11.7.2024).

Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje, s.v. „pozitivizam“ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/pozitivizam> (posjet 11.7.2024).

Judt, Tony. *Postwar: A History of Europe Since 1945*. New York: The Penguin Press, 2005.

Le Goff, Jacques. *Stara i naša Europa*. Zagreb: Matica hrvatska, 2004.

Lyotard, Jean-François. *Postmoderno stanje: izvještaj o znanju*. Zagreb: Ibis grafika, 2005.

Nietzsche, Friedrich. *Radosna znanost*. Preveo Davor Ljubimir. Zagreb: Demetra, 2003.

Pipere, Anita i Kristine Martinsone. „Metamodernism and Social Sciences: Scoping the Future.“ *Social Sciences* 11/457 (2022.): 1-20.

Storm, Jason Ānanda Josephson. *Metamodernism: The Future of Theory*. Chicago i London: Chicago University Press, 2021.

„What is Metamodernism?.“ The Living Philosophy. 23. siječnja 2022. YouTube video, 14:21. <https://www.youtube.com/watch?v=kl-0caFRFoms&t=90s>.

Van den Akker, Robin, Alison Gibbons i Timotheus Vermeulen, ur. *Metamodernism: History, Affect and Depth After Postmodernism*. London i New York: Rowman & Littlefield International, 2017.

Vermeulen, Timotheus i Robin van den Akker. „Notes on Metamodernism.“ *Journal of Aesthetics & Culture* 2 (2010): 56-77.

Abstract:

In the last decade, a new cultural and scientific epistemology of metamodernism has become increasingly propulsive, which seeks to resolve the crisis in which the postmodernist paradigm has found itself since the late 1990s. By blending the optimism and purposefulness of modernism with the caution and skepticism of postmodernism, metamodernism seeks to point to new ways of understanding a world that daily grapples with new obstacles such as the development of artificial intelligence, migration to the West, new wars, the possibility of a new bipolar order between the United States and China, cultural wars, etc. The features of metamodernism are therefore worth studying together with the contemporary context within which they develop. In order to do so, this paper will also look back at the earlier epistemes from which metamodernism developed, questioning the possibility of metamodernism itself and its usefulness in science.

Keywords: metamodernism, postmodernism, modernism, episteme, 21th century, scientific theory

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 19 2024.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XIX, broj 19, 2024.

Glavna i odgovorna urednica
Tijana Vokal

Zamjenica glavne urednice
Ivana Đorđić

Uredništvo
Filip Bačurin
Marija Bišćan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Ruben Prstec
Matija Pudić
Tijana Vokal

Urednici pripravnici
Klara Miholić
Ivan Moškatego
Patrik Smolak

Redakcija
Filip Bačurin
Marija Bišćan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Klara Miholić
Ivan Moškatego
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Patrik Smolak
Ruben Prstec
Matija Pudić
Tijana Vokal

Tajnik Uredništva
Adrian Filčić

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Inga Vilogorac Brčić
dr. sc. Aleksandra Golubović
dr. sc. Branimir Janković
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
dr. sc. Ivica Šute
dr. sc. Nikola Tomašegović

Lektura za hrvatski jezik
Lorenia Jantolek
Martina Prosen
Lucija Rak
Josipa Skenderović
Gabrijela Soldan
Jakov Zidarić

Lektura za engleski jezik
Anamarija Brusić

Oblikovanje
Boris Bui, FF press

Izdavač
Odsjek za povijest Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tisak
Studio Moderna d.o.o., Zagreb

Naklada
Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrdnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te sredstvima koja je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>